

DATASÄÄDÖS

KAUPPAKAMARI

ALEXANDER BÜTZOW • PESSI HONKASALO • KALLE HYNÖNEN • SAARA LEINO • IIRIS RANTANEN

DATA- SÄÄDÖS

KÄYTÄNNÖN
KÄSIKIRJA

KAUPPAKAMARI

© Helsingin seudun kauppakamari / Helsingin Kamari Oy ja tekijät

ISBN 978-952-246-974-8

ISBN 978-952-246-975-5 (sähkökirja)

ISBN 978-952-246-976-2 (Ammattikirjasto)

1. painos

Kansi, ulkoasun suunnittelu ja taitto: Mikko Puranen

Painopaikka: Hansaprint 2025

Tämä kirja on saatavilla myös KauppakamariTiedon
Ammattikirjastossa, ammattikirjasto.fi.

SISÄLLYS

ALKUSANAT	9
1 DATASÄÄDÖKSEN KOHDE, KESKEISET TAVOITTEET JA SOVELTAMISALA	13
1.1 Mitä datasäädös koskee?.....	13
1.2 Datasäädöksen tavoitteet	15
1.3 Datasäädöksen voimaantulo ja soveltamisen alkaminen	16
1.4 Aineellinen soveltamisala.....	17
1.5 Datasäädöksen maantieteellinen soveltamisala	20
1.6 Datasäädöksen oletetut vaikutukset.....	21
2 DATASÄÄDÖKSEN SUHDE MUUHUN LAINSÄÄDÄNTÖÖN	25
2.1 Yleisesti	25
2.2 Tietosuoja, erityisesti tietosuoja-asetus (EU) 2016/679	25
2.3 Sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi 2002/58/EY (ePrivacy-direktiivi).....	35
2.4 Asetus (EU) 2018/1725 koskien henkilötietojen suojaa EU:n toimielimissä	37
2.5 Asetus (EU) 2018/1807 koskien datan vapaata liikkuvuutta	38
2.6 Immateriaalioikeudet.....	40
2.7 Kuluttajansuojalainsäädäntö	42
2.8 Digipalvelusäädös (EU) 2022/2065 (DSA)	44
2.9 Rikoslainsäädäntö.....	45
3 DATASÄÄDÖKSEN KESKEISET TERMIT JA KÄSITTEET	49
3.1 Yleistä termeistä ja käsitteistä	49
3.2 Verkkoon liitetty tuote	52
3.2.1 Ensimmäinen kriteeri: dataa käsittelevä esine	53
3.2.2 Toinen kriteeri: jaettavuus.....	54
3.2.3 Kolmas kriteeri: kolmansien datan käsittelylaitteiden poissulku ...	54
3.3 Tuotteeseen liittyvä palvelu.....	55
3.3.1 Palveluluonteisuus.....	56

3.3.2	Ei käyttäjää = ei liitännäispalvelu.....	57
3.4	Roolit – keitä datasäädös koskee?	57
3.4.1	Datan haltija.....	57
3.4.2	Käyttäjä.....	60
3.4.3	Datan vastaanottaja.....	64
3.5	Datan luokat.....	65
3.5.1	Data	65
3.5.2	Tuotteen ja liitännäispalvelun data	66
3.5.3	Helposti saatavilla oleva data.....	67
3.5.4	Saataville asetettava data	68
3.5.5	Mitä dataa ei tarvitse jakaa?	69
4	DATASÄÄDÖKSEN KESKEISET VELVOITTEET DATAN HALTIJOILLE JA TUOTTEIDEN VALMISTAJILLE	73
4.1	Datasäädöksen II luvun kohde ja soveltamisala.....	73
4.2	Valmistajan velvoite suunnitella ja valmistaa tuotteet ja palvelut siten, että data on käyttäjän saatavilla	75
4.2.1	Velvoitteen pääsisältö ja kohde	75
4.2.2	Datan saatavuusveloitteeseen liittyvät edellytykset	77
4.2.3	Suunnitteluvelvoitteen voimaantulo.....	80
4.3	Informointivelvoitteet käyttäjille	81
4.3.1	Informointivelvoite verkkoon liitettyjen tuotteiden osalta	81
4.3.2	Informointivelvoite tuotteeseen liittyvien palvelujen osalta	85
4.4	Datan haltijan oman käyttöoikeuden ja datanluovutusoikeuden rajoitukset	88
4.4.1	Sopimus datan haltijan oman käyttöoikeuden rajana	88
4.4.2	Datan luovutusta koskevat rajoitukset ja kielto hyödyntää dataa taloudellista tilannetta ym. koskevien päätelmien tekemiseksi.....	90
4.5	Datan haltijan velvoite jakaa dataa käyttäjälle	92
4.5.1	Datanjakovelvoitteen lähtökohdat	92
4.5.2	Jakovelvoitteen kohteena oleva data ("helposti saatavilla oleva data" sekä asiaankuuluva metadata).....	93
4.5.3	Datanjakovelvoitteen toteutustapa.....	95
4.5.4	Datan jakamisesta kieltäytyminen turvallisuuspoikkeuksen perusteella	97
4.5.5	Liikesalaisuuksien suojaaminen datan jakamisen yhteydessä; päättöksen riittäminen	99
4.5.6	Henkilötiedot ja sähköisen viestinnän tiedot osana luovutettavaa dataa	100
4.6	Datan haltijan velvollisuus jakaa dataa kolmannelle osapuolelle	102
4.6.1	Datan luovuttaminen kolmannelle vain käyttäjän pyynnöstä	104

4.6.2	Jakovelvoitteen kohteena oleva data, tuotteet ja velvoitteen toteuttamistapa	104
4.6.3	Korvaus datan jakamisesta kolmannelle osapuolelle.....	105
4.6.4	Dataa vastaanottavan kolmannen osapuolen	
	datankäyttörajoitukset	107
4.6.5	Liikesalaisuuksien suojaaminen	109
4.6.6	Muut reunaehdot datan jakamiselle kolmansille osapuolille	110
4.7	Velvoite jakaa dataa julkisen sektorin toimijoille.....	112
4.7.1	Kuka voi joutua jakamaan dataa julkissektorin toimijoille ja mihin dataan velvoite kohdistuu?.....	113
4.7.2	Kenelle dataa voidaan joutua luovuttamaan?	114
4.7.3	Mikä on ”poikkeuksellinen tarve”?	114
4.7.4	Julkissektorin toimijan datan käytön rajoitukset	116
4.7.5	Oikeus korvaukseen	116
5	DATASÄÄDÖS JA SOPIMUKSET	119
5.1	Lähtökohdat: Mitä sopimuksia tarvitaan datan jakamisessa	
	datasäädöksen mukaisesti?	119
5.1.1	Johdanto	119
5.1.2	Sopimus datan haltijan ja käyttäjän välillä.....	121
5.1.3	Sopimus datan vastaanottajan ja käyttäjän välillä	124
5.1.4	Sopimus datan haltijan ja datan vastaanottajan välillä	126
5.2	Sopimusten rooli datan jakamisen edistämisessä.....	129
5.2.1	Datanjakosopimus – uusi DPA?	129
5.2.2	Mallisopimusehdot	132
5.2.3	Älysopimukset	134
5.3	Datasäädöksen sopimuksia koskevat vaatimukset.....	136
5.3.1	Enter FRAND: Yleiset vaatimukset.....	136
5.3.2	Kohtuullinen korvaus	141
5.3.3	Kohtuuttomat sopimusehdot.....	144
6	LIIKESALAISUUKSIEN SUOJA JA DATANJAKOVELVOITTEET	151
6.1	Lähtökohdat datan jakamiselle ja liikesalaisuuksien suojaamiselle.....	151
6.2	Liikesalaisuuksien käsite.....	153
6.3	Datan haltijan velvoite identifioida liikesalaisuudet	158
6.4	Osapuolten velvoite sopia tarvittavista suojakeinoista.....	159
6.5	Datan haltijan oikeus rajoittaa ja lykätä datan jakamista.....	161
6.6	Datan haltijan oikeus kieltäytyä datan jakamisesta erityisissä tilanteissa	164
6.7	Valitus- ja oikeussuojakeinot sekä riidanratkaisu	167
6.8	Yleinen turvallisuuspoikkeus.....	170

7	PILVIPALVELUITA KOSKEVAT VAATIMUKSET	173
7.1	Pilvi- ja muut datankäsittelypalvelut	173
7.2	Datankäsittelypalvelujen vaihtaminen.....	175
7.3	Vaihtamista koskevat sopimusehdot	181
7.4	Vaihtomaksut	186
7.5	Vaihtamiseen liittyvät tekniset näkökohdat.....	189
7.6	Räätälöidyt palvelut	191
8	LAITTOMAT KANSAINVÄLISET TIEDONSIIRROT JA KOLMANNEN MAAN VIRANOMAISTEN PÄÄSY DATAAN	195
	Lähteet	200
	Oikeustapaukset.....	201
	Asiahakemisto	202
	Tekijät	205

ALKUSANAT

Juridiikan alan kirjan kirjoittaminen on aina vaativa projekti, mutta erityisen kiinnostavaksi työ muuttuu, kun teoksen kohteena on kokonaan uusi lainsäädäntö, josta ei ole vielä lainkaan oikeus- tai viranomaiskäytäntöä ja jonka soveltaminen ei ole vielä alkanut.

Juuri tämä on tilanne EU:n uuden datasäädöksen osalta tätä kirjaa kirjoitettaessa loppuvuodesta 2024: säädöksen lopullinen teksti julkaistiin EU:n virallisessa lehdessä 22.12.2023 ja sen soveltaminen alkaa pääosin 12.9.2025.

Tästä huolimatta koimme, että oikea aika kirjoittaa datasäädöksestä kirja on juuri nyt: valmistautuminen uuteen sääntelyyn on käynnissä sekä yrityksissä, julkisella sektorilla että viranomaisissa, ja vastausta vaativia kysymyksiä herää väistämättä, kun säädöstekstiä lähdetään soveltamaan käytännössä.

Datasäädöksessä kyse on uudenlaisesta sääntelystä aiemmin pitkälti sääntelemättömälle alueelle: säädöksen pääasiallisena kohteena ovat teollinen, ei-henkilötietoluonteinen data sekä yritysten väliset dataa ja siihen liittyviä tuotteita ja palveluita koskevat sopimukset. Periaatteellisesti merkittävän datasäädöksestä tekee nimenomaan jälkimmäinen aspekti: säädös puuttuu olennaisella tavalla elinkeinonharjoittajien välisiin sopimussuhteisiin ja sopimusvapauteen.

Muutoksen laajuuden osalta tilannetta voi verrata yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisen alkamiseen, kuitenkin sillä merkittävällä erolla, että tietosuoja-asetusta oli jo edeltänyt aiempi direktiivi ja siihen liittyen oli jo olemassa runsaasti tulkinta-

käytäntöä. Datasäädöksen kohdalla tilanne on toinen: sääntely on aidosti kokonaan uutta, eikä mitään soveltamiskäytäntöä ole.

Datasäädös on sekä periaatteelliselta että käytännölliseltä merkitykseltään huomattava, ja sääntelyhankkeena sitä voi pitää laajakantoisena myös kotimaisesta näkökulmasta: Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen (ETLAn) keväällä 2024 julkaiseman selvityksen mukaan datasäädöksen piiriin pääasiallisesti kuuluvien suomalaisten suurten ja keskisuurten yritysten liikevaihto oli vuonna 2021 yli 44 miljardia euroa ja arvonnäisyys 14 miljardia euroa, mikä vastaa noin kuutta prosenttia Suomen vuoden 2021 bruttokansantuotteesta. Kun tarkasteluun otetaan mukaan myös pienet ja mikroyritykset, joita koskee erityisesti datasäädöksen velvoite luovuttaa niiden hallussa olevaa dataa viranomaisten käyttöön poikkeustilanteissa, nousee datasäädöksen piiriin kuuluvien yritysten yhteenlaskettu liikevaihto 51 miljardiin euroon.¹

Tämän kirjan tarkoituksena on antaa lukijoilleen yleiskuva datasäädöksen pääkohdista sekä avata säädöksen keskeisten artiklojen käytännön merkitystä. Olemme painottaneet niitä kysymyksiä ja säädöksen osia, jotka näemme erityisesti yrityksille kaikkein merkityksellisimmiksi. Tilanteessa, jossa soveltamiskäytäntöä ei vielä ole, esitetyt tulkinnat perustuvat datasäädöksen tekstiin, johdanto-osan selostaviin perustelukappaleisiin, niukkaan valmisteluaineistoon, komission julkaisemaan rajalliseen tulkintaohjeistukseen sekä keskusteluihin säädöksen valmistelua aktiivisesti seuranneiden kollegoiden kanssa. Heille kaikille kiitos rakentavista ja inspiroivista keskusteluista! Suuret kiitokset avusta kirjan viimeistelyssä kuuluvat myös oikeust. yliopp. Bertram Lahdenperälle sekä kustannustoimittajillemme Satu Lundelinille ja Leena Viitalalle Helsingin seudun kauppakamarilla.

Kirja on syntynyt tekijöiden ryhmätyönä. Olemme ammentaneet tähän kirjaan virallisaineistojen lisäksi tähänastisista

¹ Koski – Pajarinen 2024.

kokemuksistamme niiden käytännön kysymyksien ja haasteiden parissa, joita datasäädös on jo nyt herättänyt. Toivomme, että kirja auttaa datasäädöksen soveltamiseen valmistautuvia ja säädöstä käytännön elämässä soveltavia yrityksiä ja juristeja tulkitsemaan paikoitellen haastavaa säädöstekstiä. Jos pystymme osaltamme edes hieman vähentämään elinkeinoelämän edustajien, kollegojemme ja muiden lukijoiden tuskaa ja tuomaan vastauksia avoimiin kysymyksiin, olemme onnistuneet tehtävässämme.

Helsingissä 30.11.2024

Tekijät